

JUHÁSZ GYÖRGY

Mit mond Belgrád?

Zágráb már a 70-es évek második felétől szorgalmazta, hogy Magyarország nyisson külképviseletet a horvát fővárosban, de a kádári külpolitika lesöpörte a tárgyalóasztalról a horvát kérést, mert számára csak az volt a fontos, mit mond Belgrád. A 70-es években egyébként tizenegy főkonzulátus működött Zágrábban, közöttük volt a lengyel és a csehszlovák is.

A 80-as évek derekától Ljubljánát és Zágrábot már egyre kevésbé érdekelte, hogy mit mond Belgrád. Szinte évről évre romlott a helyzet Belgrád számára, különösen a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia hírhedt Memoranduma és Slobodan Milošević megjelenése után. Ezért is tűnt sokszor furcsának a magyar diplomaták viselkedése Zágrábban és Ljubljánában, ugyanis mind a szlovénok, mind a horvátok okulására azt magyarázták körmönfont okfejtéssel, hogy mit mond Belgrád. Ljubljánában ezekben az években a magyar diplomatákat „belgrádi legények” néven emlegették a papíron még jugoszláv, ténylegesen már szlovén politikai vezetők.

Magyar részről nem változott ez a „Mit mond Belgrád” igazodási kényszer a Németh- és az Antall-kormány alatt sem, bár az Antall-kabinet hozzáállását árnyaltabban kell megítélnünk, mivel saját ügyetlensége folytán kényszerpályára került, és csapdahelyzetéből – amelyet az amatőr módon Zágrábnak szállított Kalasnyikov-géppisztolyok okoztak, ezt az ügyletet ugyanis a szövetségi (ténylegesen szerb) belügy kifigyelte – már nem tudott (nem mert) kitörni. Belgrád ordította, fenyegetőzött és világbotránnyá igyekezett duzzasztani a történeteket. Mindeközben tapasztaltabb dél-amerikai fegyverkereskedők a szakma lejáratását láthatták abban, hogy egy több száz kilométer hosszú szárazföldi és vízi (Dráva) határszakaszon az exportőr és az importőr nem talált egy olyan ösvényt vagy csapást sem, ahol diszkrétan célba ért volna az áru, a megszüntetett magyar munkásország tárgyi hagyatéka.

Így talán érthető, hogy Antall József és külpolitikai szakértői még inkább figyeltek arra, hogy mit mond Belgrád. Pedig lett volna módjuk a korrigálásra: Jugoszláviában bekövetkezett egy diplomáciai ritkaságnak számító esemény. Az addig lapító Macedón Szocialista Köztársaságban 1991. szeptember 8-án 71%-os eredménnyel járt a függetlenségi népszavazás a függetlenségpártiak javára, és nyolc nappal később Bulgária elismerte a független macedón államot. Szófia így hozta a világ és a szerbek tudomására: nem érdekli, mit mond Belgrád. Ezt a bejelentést az Antall-csapat nem elemezte kellő mélységgel (ha egyáltalán eljutott hozzá a hír). Magyarország megtehetette volna, hogy elsőként ismeri el az 1991. június

25-én, illetve 26-án a függetlenségét kinyilvánító Szlovéniát és Horvátországot. Antallék ezt nem tették, mert számukra csak az volt a fontos, hogy mit mond Belgrád. Nagy késéssel, csak 1992 januárjában – a Vatikán és az Európai Unió után – ismerte el Budapest a két egykori jugoszláv tagköztársaság függetlenségét.

1991. október 15-én a bosnyák parlament kimondja Bosznia-Hercegovina függetlenségét. Ezúttal Szarajevó dönt úgy, hogy nem érdekli, mit mond Belgrád. És hol vagyunk még ekkor a balkáni eseménysor végétől...

Milošević 1987-ben megkezdte koszovói ámokfutását. Két évvel később, a rigómezei ütközet 600. évfordulóján, a gazimestani központi ünnepségen a jugoszláviai helyzetet értékelve már fegyveres összeütközések lehetőségéről is beszélt, 1990 februárjában pedig rendkívüli állapotot hirdetett ki Szerbia déli tartományában. Válaszként a koszovói parlament kikiáltotta a Koszovói Köztársaságot, eléggé nyomatékosan jelezvén: legkevésbé sem érdekli, mit mond Belgrád.

1991 és 2000 között számtalan, csalásokkal és hamisításokkal tarkított szövetségi, köztársasági, tartományi és helyhatósági választás zajlott le maradék-Szerbiában, amelyeket az albánok rendre bojkottáltak. Ezzel kapcsolatban a budapesti külügyi szakértői álláspontok egységesek voltak. Csak példaként említem meg: Kovács László külügyminiszter és az időközben első számú Jugoszlávia-szakértővé előlépett Juhász József docens telebeszéltek a közszolgálati és a kereskedelmi mikrofonokat azzal, hogy a koszovói albánok szavazatai megbuktathatnák Miloševićet, továbbá a Szerb Szocialista Pártot, a szerb kormányt és egyáltalán: mindenkit Szerbiában, ha az albánok bojkott helyett a szavazóurnák elé járulnának. A Juhász- és a KÜM-csapat mindent Belgrád felől nézett, ezért nem vette észre, hogy az albánoknak Milošević nélkül sem kell Szerbia, mert egyszerűen nem tartanak igényt a szerb államhatalom jótékony gyámkodására; nem kell nekik Šešelj, nem kell Drašković és Panić sem, még a szerb Nicole Kidmannként emlegetett csodaszép Nataša Misić sem, sőt Zoran Djindjić sem (az egyetlen európai figura a szerb politikusok között, aki Jürgen Habermasnál doktorált Frankfurtban). Ez Budapesten felfoghatatlan volt, Budapesten ugyanis nem az érintettek, nem Priština szemszögéből értékelték az önrendelkezés fogalmát, hanem csak arra összpontosítottak, mit mond Belgrád.

Miért oly gyengéd, odaadó és megbocsátó a magyar külpolitika Szerbia iránt? A magyar politikai vezetés félt Szerbiától.

A történelemszövegekből, biztonságpolitikai megmondóemberekből és Jugoszlávia-szakértőkből álló magyar külügyi csapatok alkalmasint a Šurda-filmeken szocializálódtak (*Neretvai csata*, *Sutjeska* stb.), és déli szomszédunknál járva úton-útfélen partizánemlékműveket, partizánszobrokat, partizán-emléktáblákat és partizán-emlékoszlopokat láttak, amelyek azt hirdették: itt, ezen a helyen (ebben a völgyben, ezen a dombtetőn, ezen az utcasarkon, ebben a síkatorban) semmisítették meg, ütötték agyon, pusztították el a hős szerb partizánok a támadó német hadsereg elit alakulatait. A magyar politikai vezetés tévesen ítélte meg Szerbia–Jugoszlávia katonai erejét, és tévképzetei voltak a kollektív szerb bátorságról és hősiességről is.

Amelyről érdemes néhány szót szólni, azzal, hogy csak 1941-ig pillantunk vissza a XX. század történelmében.

1941. április 5-én a Wehrmacht támadást indít a Jugoszláv Királyság ellen, amely hét nap után kapitulál, és alkotóelemeire hullik szét. Összehasonlításképpen érdemes felidéznünk azt, hogy sokkal kedvezőtlenebb terepviszonyai ellenére a német–szovjet harapófogóba szorított Lengyelország három hétig küzdött az iszonyatos túlerő, a két barbár világhatalom ellen. Szerbiát legyőzött országként kezeli Hitler, a náci megszállást kiszolgáló bábokat ültet a belgrádi trónra, és 1944 őszéig Szerbia vazallusként túri az idegen hatalmat. A későbbi mozifilmek és emlékművek nem erről szólnak.

A jugoszláv nemzeti ellenállást még 1941 áprilisában maga Sztálin tiltja le, leüvöltve a nála járó Edvard Kardelj, mivel a náci Németország ekkor még a bolsevik Szovjetunió katonai szövetségese. A jugoszláv partizánmozgalom csak 1941 legvégén bontakozik ki, csak hogy nem Szerbiában, hanem Boszniában és Montenegróban. Az országon belüli véres harcokra és leszámolásokra, az usztasa, csetnik, domobran stb. öldöklésekre és összecsapásokra már ki sem térek, hiszen a II. világháború éveiben a jugoszláviai polgárháború mindenki háborúja volt mindenki ellen. Ljubljánban, Zágrábban, Szkopjében, Szarajevóban, Prištinában és Szófiában jól tudták mindezt, s ezért nem érdekelte őket, hogy mit mond Belgrád.

Belgrádot csak szovjet katonai segítséggel, két szovjet hadtesttel sikerült visszafoglalni – erről sem készültek filmsorozatok. A hamisítatlan szerb „hősiesség” színhelye a Bácska és a Bánság, ám a szerb partizánok itt sem a visszavonuló német és magyar katonákkal mérték össze az erejüket, hanem a kiürítés után a fegyvertelen és ártatlan civileken álltak bosszút. A szerb partizánok 40–45 000 fegyvertelen és vétlen magyart gyilkoltak le a háború végén, a szerb jugoszláv katonai közigazgatás bevezetése után, s ugyanezt tették a csetnikekkel jócskán kibővült partizán egységek Kočevski Rognál és másutt is, polgári horvát (mintegy 35 000 fő) és szlovén domobran (mintegy 15 000 fő) áldozatot szedve. Újabb kutatások szerint az osztályharc jegyében Belgrádban 24 000 polgári személyt gyilkoltak meg. Évtizedekkel később e barbár vérengzések miatt dobták vissza rendszeresen Josip Broz Tito Nobel-békedíjra való előterjesztését a svéd illetékesek, akik nem arra ügyeltek, hogy mit mond Belgrád.

A szerb jugoszláv „hősiesség” kultuszát táplálta az a hiedelem is, hogy 1948-ban, a Tájékoztató Iroda döntése után Tito képletesen még Sztálint is legyőzte, pedig a kumroveci vasmunkásnak csak szerencséje volt: Jugoszlávia nem volt határos a Szovjetunióval, és az Egyesült Államok összevonta a szemöldökét. Az ötvenes évektől kezdve lendületet vett a szerb jugoszláv „hősiesség” propagálása a földuzzasztott Jugoszláv Néphadseregben: busás fizetések, kényelmes lakások és zárt tengerparti üdülők várták a 70%-ban szerb nemzetiségű főtisztviselőket, valamint különféle kitüntetések, címek és rangok is. A dicső partizán sereg nimbusza leginkább Belgrádban volt érzékelhető: ha a jugoszláv fővárosban egy katonatiszt föl szállt a villamosra vagy az autóbuszra, a nők is átadták az ülőhelyüket.

A harmadik Balkán-háború kezdetén, 1991-ben a magyar külpolitika úgy interpretálta a helyzetet, hogy azért olyan óvatos, megfontolt és körültekintő, mert

direkt módon vagyunk érdekeltek a válság kezelésében a jugoszláviai magyarság okán, ami igaz volt ugyan, csak nem volt szinkronban az elmondottakkal. Belgrádban azonnal megéreztek, hogy Magyarország gyáva.

Janez Janša szlovén honvédelmi miniszter nem ijedt meg a szerbektől. Eltűnt ugyan Ljubljánából, ám rövid idő múlva korszerű fegyverekkel tért vissza, amelyekkel aztán a szlovén területvédelmi egységek megállították a támadó Jugoszláv Néphadsereget. A szlovén katonák körbevették a YU-hadsereg szlovéniai kaszárnyáit, a laktanyákban kikapcsolták az áramot, elzárták a vízvezetéseket, és leállították az élelmiszerszállítmányokat, így aztán a szerb „hősök” fegyverzetüket hátrahagyva, korgó gyomorral kivonultak a karakán kis Szlovéniából.

Mert a szlovénok tettek arra, hogy mit mond Belgrád.

E látványos kudarc után a Milošević által irányított „Jugoszláv” Néphadsereg paramilitáris bandákkal (Arkan „tigriseivel” és Šešelj hordáival) bővítette sorait, amelyek Horvátországban és Boszniában tombolták ki magukat. A szerb tisztek által parancsnokolt kibővített JNH Horvátország egyharmadát és Bosznia-Hercegovina területének 70%-át foglalta el. Áldozatainak száma kétszázezerre tehető. A szerb katonák és martalócok lemészároltak, megerőszakoltak és megaláztak mindenkit, aki nem volt szerb. Útjukat rablások, fosztogatások, robbantások és gyújtogatások kísérték Pélmónostortól az Adriáig és Karlováctól Vukovárig. A szerb barbarizmus Srebrenicában nyílt genocídiumban csúcsondott ki: ebben a boszniai városkában 10 000 embert azért lőttek tömegsírba, mert muzulmán vallású volt.

E borzalmas években Budapesten a média arról beszélt, hogy horvát nacionalizmus, horvát szeparatizmus meg muzulmán fundamentalizmus és albán szakadár törekvések. Juhász József történész szecesszionista erőket, renacionalizációt, domesztikációt meg hasonlókát emlegetett, és nem szakadt rá egyetlen tévéstudió mennezeze sem.

A hős szerb hadsereg (névlegesen a Jugoszláv Néphadsereg) azonban belefutott két férfiba. Az egyiket úgy hívták, hogy Gojko Šušak, a másikat meg úgy, hogy Bill Clinton. Šušak 1963-ban a katonai behívó elől szökött Kanadába, és a '90-es évek elején tért vissza Zágrábra. 1992-ben vette át a horvát védelmi tárca irányítását, és alig két év alatt ütőképes hadsereggé formálta a félig önkéntes horvát alakulatokat, amelyek először az adriai tengeri hídfőt, Maslenicát foglalták vissza a szerbektől, ezáltal újra egyesítették a kontinentális Horvátországot és Dalmáciát, majd 1995 nyarán a Vihar hadműveletben felszabadították a knini körzetet: szabályosan fölmosták Knint a szerb janicsárokkal. A horvát hadsereget csak a nemzetközi nagypolitika tudta megállítani és megakadályozni abban, hogy Szlavóniában és a Drávaszögben is rendet tegyen. Miközben Budapest feszülten arra figyelte, hogy mit mond Belgrád, Daytonban két évvel meghosszabbították a horvátországi magyarság szenvedéseit a szerbek által megszállt területeken. E területek csak 1998. január 15-én kerültek vissza Zágráb fennhatósága alá, letarolva, kifosztva, teljesen tönkretéve. Gojko Šušakkal a rák végzett 1998 tavaszán.

Bill Clinton amerikai elnök elunta az EU-s exek és az EU-s aggastyánok (Lord Carrington, Lord Owen, valamint Lard Akárki) ügyefogyott próbálkozásait,

meg-megkéső béketerveit, kantonális Bosznia-rémálmait és egyéb alamuszi pótcselekvéseit, és megbombáztatta a boszniai szerbekkel összefonódott „Jugoszláv” Néphadsereget, amely csak ebből értett. Végül Richard C. Holbrooke személyében egy buldózerdiplomátát eresztett Miloševićre, jelezvén, hogy nem igazán érdekli, mit mond Belgrád.

Koszovó nemzetközi fennhatóság, ENSZ-közigazgatás alá került. Erről, igen visszafogottan, beszámolt a magyar sajtó is, csak azt felejtette el megemlíteni, hogy az érvényben levő rendelkezések szerint a hős szerb nép szerbiai fiai be sem tehetik a lábukat Koszovó területére. Mivelhogy a bombázások előtt körülbelül 800 000 albán embert igyekeztek elűzni a szülőföldjéről.

2001 januárjában Zoran Djindjić tizenhét párti kormányt alakít Belgrádban. Szerbia addigra már teljesen libanonizálódott, és Milošević ténykedése következtében a maffiák kezébe került. 2001 áprilisában Djindjić kiadja Miloševićet a Hágai Nemzetközi Törvényszéknek (e testület örök szégyene, hogy öt év is kevés volt a balkáni hóhér perének befejezésére). A bosszú azonban nem marad el. 2003. március 15-én már temetik is Zoran Djindjićet, akit pár nappal korábban egy szerb mesterlövész lőtt agyon Belgrádban, fényes nappal a nyílt utcán. A hősi szerb magatartás itt sem előzmények nélkül való: Karadjordje szerb fejedelmet az esküvőkomája ölte meg orvul, Mihajlo Obrenović szerb királyt szokásos sétája hű alattvalói, Aleksandar Obrenović ugyancsak szerb királyba hűségesküt tett tisztjei harminc, a feleségébe pedig tizenhét golyót eresztettek.

Javier Solana ENSZ-főtitkár 2003-ban tessék-lássék összetákolta Szerbia és Montenegró Államszövetségét, Podgorica azonban már akkor jelezte: nem érdekli, mit mond a szövetséges és testvéri Belgrád. A hároméves moratórium leteltével, ez év május 21-én népszavazás útján de jure is búcsút intettek a crnagorácok a rácnak.

Az Európai Unió az idén tavasszal felfüggesztette tárgyalásait Belgráddal, mert az nem adta ki Hágának Ratko Mladić szerb tábornokot, akit népiirtással vádol a nemzetközi közösség. Ezzel a lépésével az EU világosan jelezte, nem érdekli, mit mond Belgrád.

Napjainkban Bécsben folynak a szerb–albán tárgyalások, amelyeknek nem lehet kétséges a kimenetele Koszovó javára. Európában és a nagyvilágban – a magyar külügy kivételével – már senkit sem érdekel, hogy mit mond Belgrád.

Az elmúlt közel húsz esztendő alatt a nemzetközi diplomáciában teljes paradigmaváltás következett be Belgrád, vagyis Szerbia megítélésében. Ennek legékesebb példája, hogy az USA szinte már nyíltan támogatta Montenegró függetlenedését, elszakadását. Az amerikai külpolitika belátta azt, hogy mára már képtelenség bármely népet, népcsoportot, korábbi szövetségest rávenni arra, hogy Szerbiával akár a leglazább keretek között is együtt éljen. A volt Jugoszlávia egykori tagköztársaságai és Szerbia déli tartománya megelégtettek a szerb imperializmust: többé nem kérnek belőle. Húsz év alatt a szerbiai politikai garnitúra – nemcsak a Miloševićklán, hanem a mindenkori szerb vezetés balról jobbra és jobbról balra – teljesen lejáratta magát: kifelé hazudozott és ígéretet, otthon pedig, birtokon belül gyil-

kolt, rombolt, pusztított és hatalmaskodott. Koštunica éppúgy hiteltelenné vált, mint Drašković, Boris Tadić neve annyit ér (semmit), mint Tomislav Nikolićé. A szerb politikusok nevei tetszés szerint sorolhatók tovább, és érdemes azt is megjegyezni, hogy a hágai névsor is igen hosszú, nemcsak a két ismert háborús bűnös, Mladić és Karadžić neve szerepel rajta.

A magyar politika (a külpolitika és a diplomácia) végigaludta az említett paradigmaváltást. Külügyminisztereink érdemi eredményt Belgrádot tekintve nem tudtak felmutatni. Ez azért is érthetetlen, mert jó külpolitikával, okos diplomáciai lépésekkel Magyarország előbb a NATO, majd az Európai Unió tagja lett, s ez a polgári és a szocialista kormányok munkáját egyaránt dicséri.

Ép elmével csak azt feltételezhetjük, hogy minden magyar vezető politikus sokkal jobb sorsot szánt a délvidéki (konkrétan: a horvátországi és a szerbiai) magyarságnak, mint amilyen az osztályrészük lett. A hétéves szerb katonai megszállás következtében a horvátországi magyarok lélekszáma 26%-kal csökkent, 16–17 000 főre olvadt. A meggyilkoltak száma ismeretlen, több magyart a mai napig is keresnek a hozzátartozóik. A szerb cinizmus megbocsáthatatlan vétsége volt az, amikor két Árpád-kori településünket, Kórógyot és Szentlászlót a szerb parancsnokok a vajdasági magyar „önkéntesekkel” ostromoltatták meg. A vajdasági magyarság vesztesége az elvándorlások következtében 50 000–60 000 fő. Vajdasági nemzetrészünk a szórványosodás küszöbére érkezett, lélekszáma már nem éri el a 300 000-et. Sorsa rendezetlen és kilátástalan: a folyamatos szerb betelepítések miatt egyre közelebb húzódik Magyarország határaihoz, és anyaországi védőtalmat vár. Bácskában a tömeges fizikai bántalmazások mára már kiegészültek a magyar házak módszeres fosztogatásával.

Ahhoz, hogy ez a jövőben ne így legyen – bármennyire fájdalmas is –, be kell vallanunk, hogy a magyar külpolitika, a magyar diplomácia Szerbia viszonylatában teljességgel csődöt mondott, eredménye a nullával egyenlő.

Fel kellene emelkednünk a feladatainkhoz. Át kellene éreznünk azt, hogy az Európai Unió és a NATO teljes jogú tagja vagyunk. Ez abban nyilvánulhatna meg, hogy pontot teszünk a „Mit mond Belgrád?” korszak végére. Ezt előttünk, vegyük át még egyszer, megtette Ljubljana, Zágráb, Szkopje, Szófia, Sarajevó, Podgorica és Priština. És nem mellékesen Hága, Brüsszel és Washington is. ✘